

Цэнхэр сумын ойн сангийн өөрчлөлтийн хүчин зүйлс, тэдгээрийн шалтгаан, дүн шинжилгээний тухай

МОНГОЛЫН ОЙН ТОГТВОРТОЙ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ЗӨВЛӨЛ ТББ-ЫН ТЭРГҮҮН Л.ДОРЖЦЭДЭН

“Ойн тогтвортой менежмент” сургалт

Цэцэрлэг хот

2020.09.04

Сэдвийн агуулга

1.ОЙН ДОРОЙТОЛ, ХОМСДЛЫН ХҮЧИН ЗҮЙЛС, ШАЛТГААН

2.ОЙН ДОРОЙТОЛД ХҮРГЭГЧ ХҮЧИН ЗҮЙЛС

- ❖ Ойд мал билчээх
- ❖ Ойн түймэр
- ❖ Хөнөөлт шавжийн олшрол
- ❖ Мод бэлтгэл

3.Ойн хомсдолд хүргэгч хүчин зүйлс:

- ❖ Хот суурин газрын тэлэлт
- ❖ Дэд бүтцийн тэлэлт
- ❖ Уул уурхайн олборлолт
- ❖ Газар тариалан
- ❖ Малын бэлчээр

4.НҮҮРС ХҮЧЛИЙН ХИЙН НӨӨЦИЙГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

- ❖ Ойжуулалт
- ❖ Ойг хамгаалах
- ❖ Ойн тогтвортой менежмент

5.ОЙН САНГИЙН ӨӨРЧЛӨЛТӨНД ХҮРГЭГЧ ХҮЧИН ЗҮЙЛСИЙН ҮНДСЭН ШАЛТГААН

- ❖ Хүн ам зүйн хүчин зүйлс
- ❖ Эдийн засгийн хүчин зүйлс
- ❖ Технологийн хүчин зүйлс
- ❖ Бодлого, бүтэц зохион байгуулалтын хүчин зүйлс
- ❖ Соёл-нийгэм эдийн засгийн хүчин зүйлс
- ❖ Байгаль орчин, уур амьсгалын хүчин зүйлс

1.ОЙН ДОРОЙТОЛ, ХОМСДЛЫН ХҮЧИН ЗҮЙЛС, ШАЛТГААН

Ойн доройтол гэдэг нь хүний шууд үйл ажиллагаанаас үүдэн ойн бүтэц бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт орж, тодорхой хугацаанд ойн сан алдагдалд орохыг хэлнэ. Ойн доройтол нь талбайн хэмжээг өөрчилдөггүй боловч ойн нөөц, биомассыг бууруулдаг.

Ойн хомсдол гэдэг нь хүний шууд үйл ажиллагаанаас үүдэн ойн талбай ойн бус эдэлбэр газарт шилжихийг хэлнэ.

Ойн өөрчлөлтөд хүргэгч хүчин зүйлс нь ойн бүрхэвчинд шууд нөлөө үзүүлдэг хүний үйл ажиллагаа юм.

Ойн өөрчлөлтийн үндсэн шалтгаан нь ихэвчлэн хүн ам зүй, эдийн засаг, технологи, бодлого, бүтэц зохион байгуулалт, соёл, нийгэм-улс төрийн хүчин зүйлс, хүрээлэн буй орчны үйл явцын цогц харилцан үйлчлэл юм.

2.ОЙН ДОРОЙТОЛД ХҮРГЭГЧ ХҮЧИН ЗҮЙЛС:

- Ойд мал билчээх
- Ойн түймэр
- Хөнөөлт шавжийн олшрол
- Мод бэлтгэл

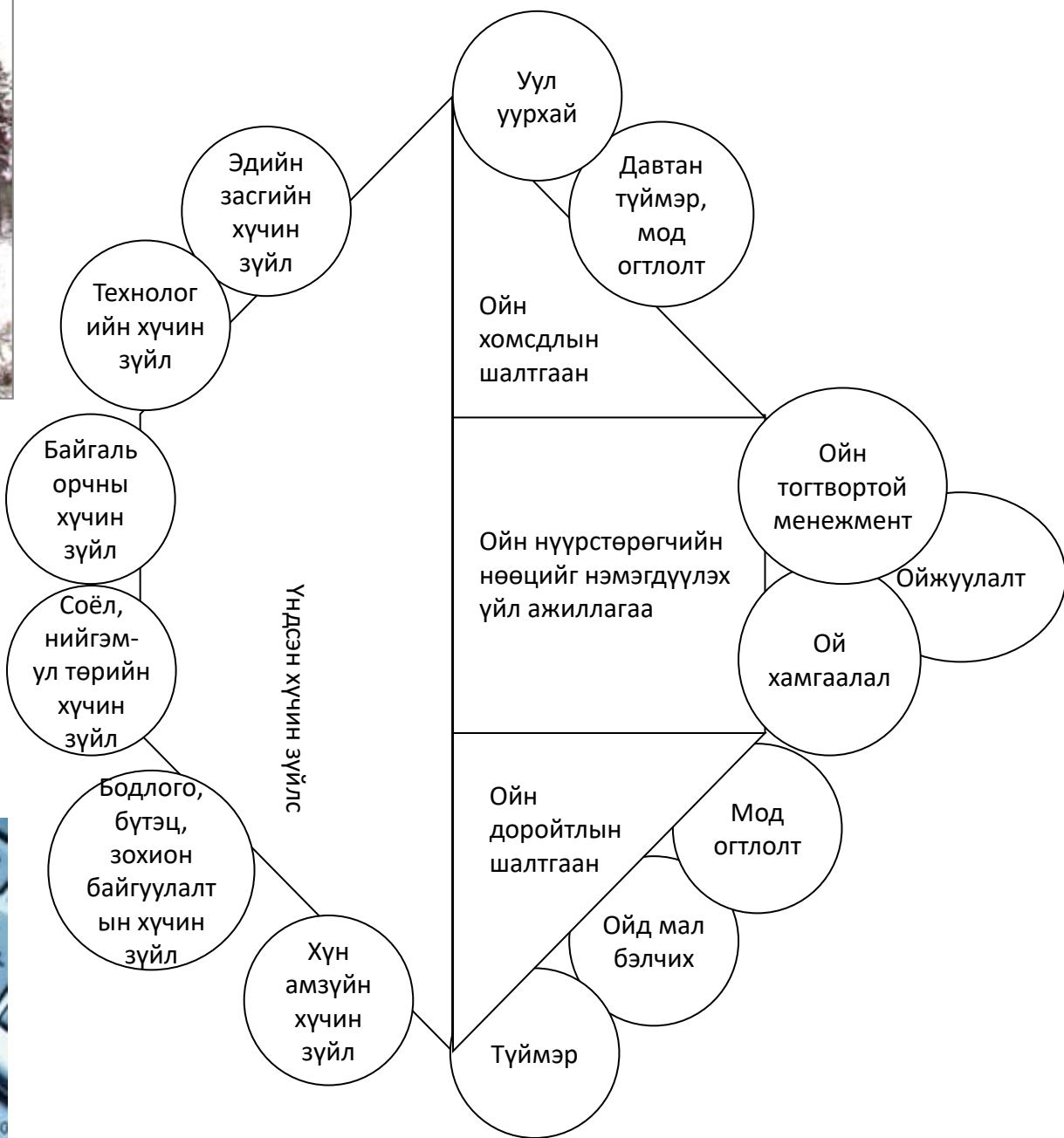
3.Ойн хомсдолд хүргэгч хүчин зүйлс:

- Хот суурин газрын тэлэлт
- Дэд бүтцийн тэлэлт
- Уул уурхайн олборлолт
- Газар тариалан
- Малын бэлчээр

4.НҮҮРС ХҮЧЛИЙН ХИЙН НӨӨЦИЙГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА:

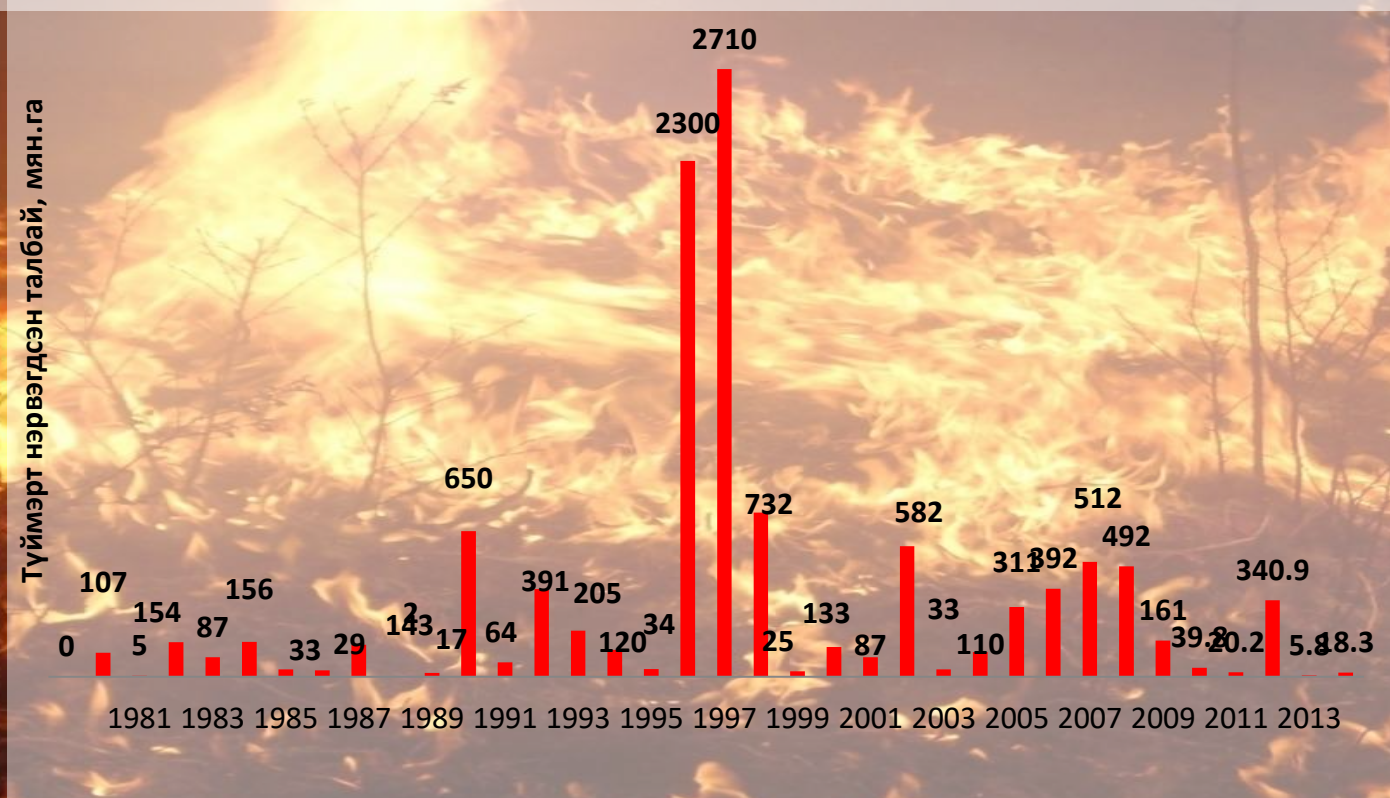
- Ойжуулалт
- Ойг хамгаалах
- Ойн тогтвортой менежмент

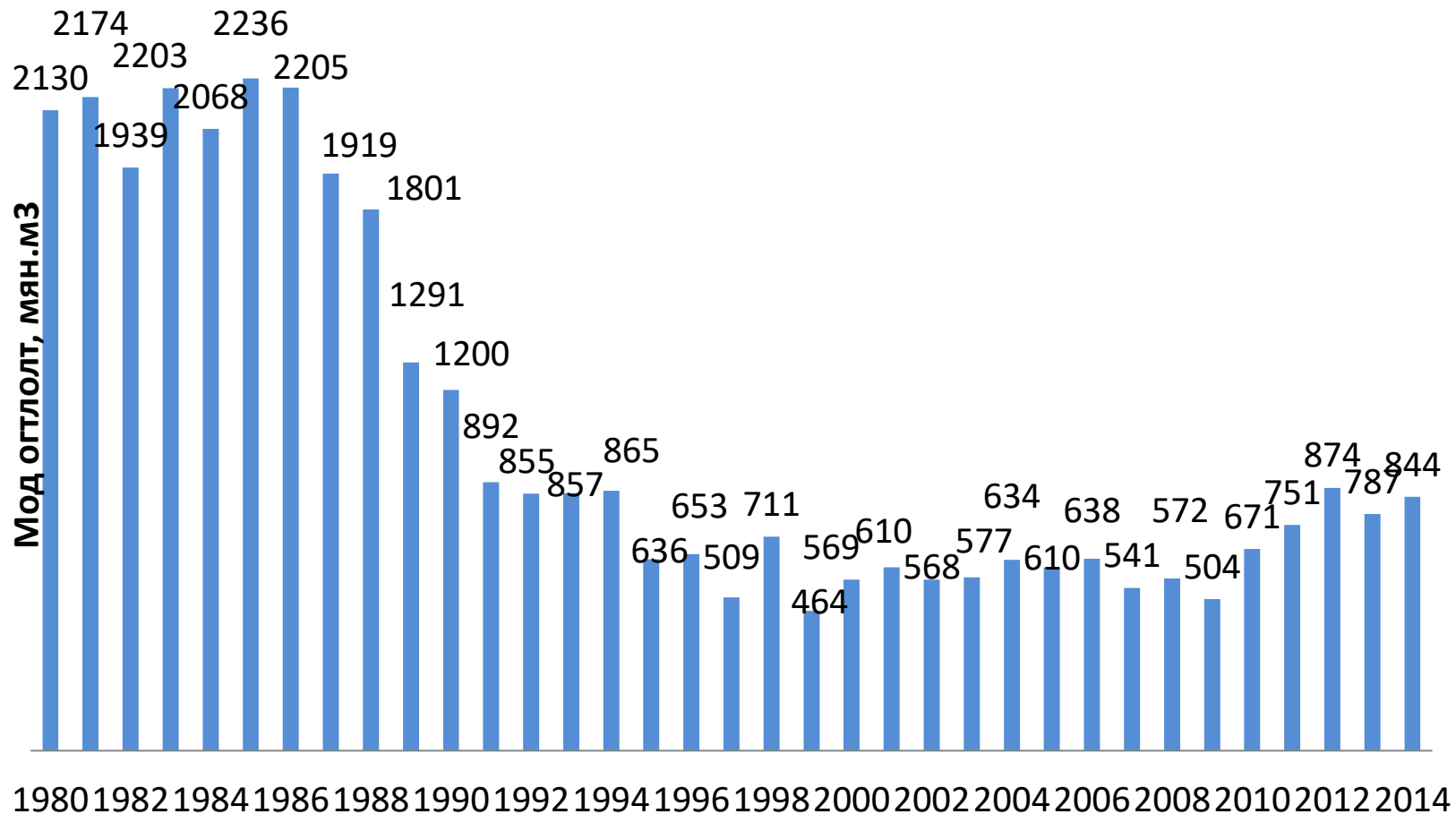

1.Ойн түймэр

Манай оронд жил бүр ойн түймэр гарч, байгаль экологи, нийгэм эдийн засагт их хэмжээний хохирол учруулсаар байгаа билээ. 2004-2013 оны хооронд 1576 удаагийн ой, хээрийн түймэрт нийт 26.5 сая га ой, бэлчээр шатаж, улсад 310.6 тэр бум төгрөгийн хохирол учирч, жилд дунджаар 2.6 сая га газар нутгийг хамарсан 156-158 удаагийн түймэр гарч, энд давхардсан тоогоор жил бүр 15-16 аймгийн 157-159 сумын нутаг хамрагдаж байна.

2.Мод бэлтгэлийн хэмжээ, мян.шоометр (1980-2014)

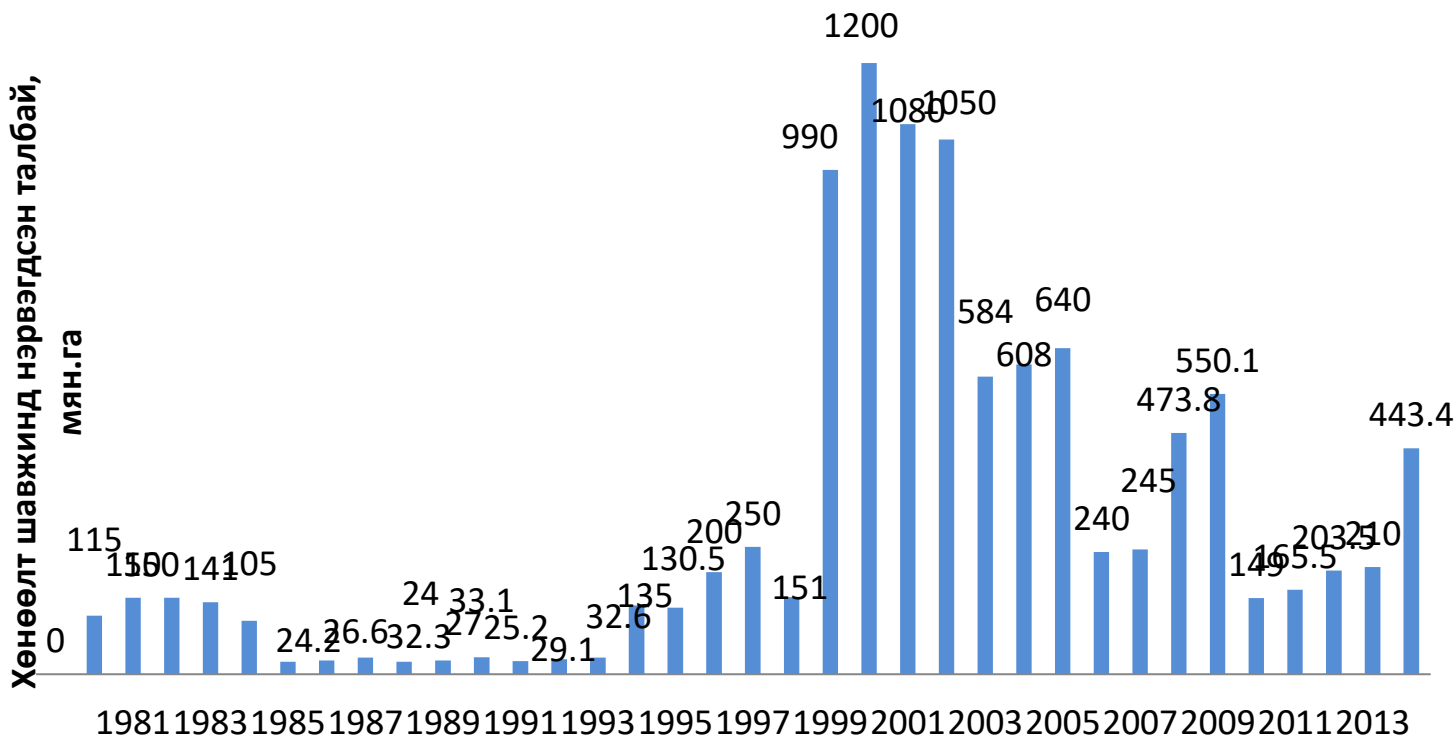

3.Хөнөөлт шавж

- Сүүлийн жилүүдэд цаг агаарын өөрчлөлт, хуурайшилт, түймэр, хүний ойд учруулж буй сөрөг үр дагавар, хөнөөлт шавж, өвчний үржин олшрох биологийн зүй тогтол зэрэгтэй холбогдон ойн хөнөөлт шавж, өвчин хэт олширч хөнөөлийн голомтууд үүсгэн байгалийн гамшиг болохуйц хэмжээний хөнөөл учруулж байна.

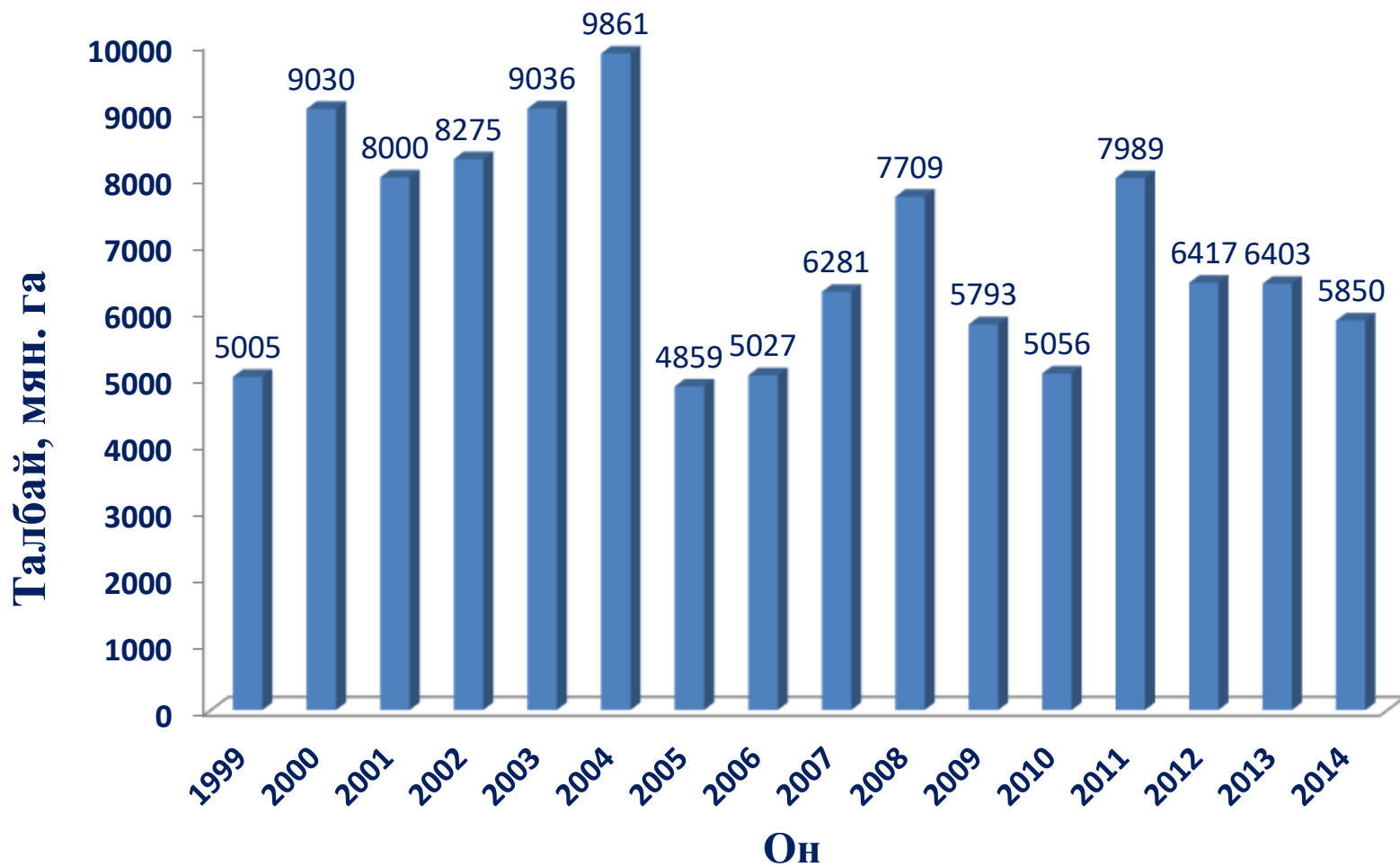

4. Уул уурхайн олборлолт

- 2015 оны 1-р сарын 06-ны байдлаар:
 - Ашигт малтмалын 2736 тусгай зөвшөөрөл 11 сая.га талбай (нийт нутаг дэвсгэрийн 7%)
 - Үүнээс:
 - Ашиглалтын 1391 тусгай зөвшөөрөл 1079.9 мян.га
 - Хайгуулын 1345 тусгай зөвшөөрөл 9.9 сая га
-
- 2011 онд БОАЖЯамнаас явуулсан судалгаагаар, 10.0 мянган га орчим ойн сангийн талбайд 53 аж ахуйн нэгж алт олборлох үйл ажиллагаа явуулснаас **1043,3 га ойн талбай** бүрэн сүйтгэгдэж, байгаль экологид 12.8 тэрбум төгрөгийн хохирол учруулжээ (Байгаль орчны хохирлын үнэлгээ, нөхөн сэргээлтийн зардал тооцох ажлын нэгдсэн тайлан. 2011 БОАЖЯ).
 - Ой бүхий газрын ашигт малтмалыг ил уурхайн технолгиор авч ашиглаж байна. Энэ явцад үржил шимтэй хөрс, ургамал, ой мод устаж байна.
 - Уул уурхайн ашиглалтын дараа биологийн нөхөн сэргээлтийн ажил нь олон наст ургамлын үр цацах, мод сөөг тарих ажлыг гар аргаар хийх технологийг ашиглаж байна. Биологийн нөхөн сэргээлтийн технологи нь бүтээмж багатай учраас ихээхэн талбайг хамарч чадахгүй байна. Түүнчлэн нөхөж сэргээж байгаа талбай бага, амьдралтын хувь доогуур байна.

5. Монгол улсын хэмжээнд ойжуулалт хийсэн талбай

**ШУУД ХҮЧИН ЗҮЙЛСТ ЖИЛ БҮР НЭРВЭГДСЭН ОЙН ТАЛБАЙ
2004-2014 он**

	Хүчин зүйлс	Хүчин зүйлсийн төрөл	Жилийн дундаж талбай га
1	Ойн түймэр	Ойн доройтлын хүчин зүйлс	138.605
2	Замбараагүй мод бэлтгэл, дараалсан доройтлууд	Ойн хомсдлын хүчин зүйлс	34.305
3	Ойн хөнөөлт шавжийн олшрол	Ойн доройтлын хүчин зүйлс,	9.000
4	Ойн хөнөөлт шавжтай тэмцэх арга хэмжээ	ойн хомсдлын хүчин зүйлс Нүүрстөрөгчийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагаа	109.980
5	Ойжуулалт /таримал ой/	Нүүрстөрөгчийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагаа	208
6	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдсэн ойн хомсдол	Ойн хомсдлын хүчин зүйлс	3.229
7	Уул уурхай	Ойн хомсдлын хүчин зүйлс	1.544

МОНГОЛ ОРНЫ ОЙН ТАЛБАЙН ӨӨРЧЛӨЛТ, МЯН.ГА

	Ойн талбайн төрөл	1999 он	2004 он	2009 он	2014 он
1	Ойн талбай	12.522	12.172	12.977	13.202
2	Ойгоор бүрхэгдсэн талбай	11.045	10.847	11.063	10.378
3	Байгалийн ой	10.629	10.465	10.355	9.729
4	Ойгоор бүрхэгдээгүй ой	1.477	1.325	1.915	2.823
4	Шатсан ой	418	289	818	1.703
5	Мод бэлтгэсэн талбай	69	65	102	105
6	Хөнөөлт шавжинд нэрвэгдсэн талбай			60	136

Ойн сангийн төрөл	Газрын төрөл	2008 оны ой зохион байгуулалт	2017 оны ой зохион байгуулалт	Зөрүү
Ойгоор бүрхэгдсэн талбай	Байгалийн ой	73911	78801	4890
	Бут, сөөг	499	343	-156
	Дүн	74410	79144	4734
Ойгоор бүрхэгдээгүй талбай	Шатсан талбай	6279	6624	345
	Тармаг мод	3353	4719	1366
	Мод бэлтгэсэн талбай	1060	8558	7498
	Ойжих талбай	402	330	-72
	ХШӨН	1746	720	-1026
	Дүн	12840	20951	8111
Ойн талбай		87250	100095	12845
Ойн бус талбай		1241	1127	-114
Ойн сангийн нийт талбай		88491	101222	12731

5.ОЙН САНГИЙН ӨӨРЧЛӨЛТӨНД ХҮРГЭГЧ ХҮЧИН ЗҮЙЛСИЙН ҮНДСЭН ШАЛТГААН

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл, дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшролт	Ойжуулалт	Үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
--	------------	---	-------------------------	-----------	---	-----------------------

Хүн амзүйн хүчин зүйлс

Хүн амын өсөлт	Орон нутагт ан агнуур хийх, ойн дагалт баялаг ашиглах, аялал жуулчлал явуулах, мал бэлчээх зэрэг үйл ажиллагаанаас түймэр гарах магадлал өндөр байна.	Модон бүтээгдэхүүний хэрэгцээ өсч байгаа	Мод бэлтгэлийн хаягдал ихэссэнээс хоёрдогч хөнөөлт шавж олшроно.		Ойд явуулж зарим үйл ажиллагааны улмаас ойн сэргэн сэргэлт буурдаг	Уул уурхайн салбарт хөдөлмөр эрхлэлт нэмэгдэж байгаа
Хот суурин газрын тэлэлт, хотжилт		-Модон материалын хэрэгцээ өсч байгаа -хууль бус мод бэлтгэл			Одоо байгаа суурин газрын шинээр газар олголт	

2.Эдийн засгийн хүчин зүйл

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл, дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшрол	Ойжуулалт	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
Уул уурхайн өсөлт, эдийн засгийн эрчимтэй өсөлт	Түймэртэй тэмцэх санхүүжилт хангалтгүй	Модон материалын хэрэгцээ нэмэгдэж байгаа	Ойн хаягдал ихэссэнээс хоёрдогч хөнөөлт шавж олшрох	Ойжуулалтын ажлын санхүүжилт хязгаарлагдмал	Орон нутгийн үйл ажиллагаа ойн нөхөн сэргэлтэд саад болох	Том хэмжээний уул уурхайн үйл ажиллагаа өссөн
Хөдөө орон нутгийн ажилгүйдэл, ядуурал	Орон нутагт ан агнуур хийх, ойн дагалт баялаг ашиглах, аялал жуулчлал явуулах, мал бэлчээх зэрэг үйл ажиллагаанаас түймэр гарах магадлал өндөр байна.	Хууль бус мод огтлолт нь хөдөө орон нутгийн амжиргааны эх үүсвэр болох		-Мод тарих ажил нь хөдөө орон нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлэх Нүүн шилжиж ирсэн айл өрхийн малын тоо өсөж, ойн нөхөн сэргэлтэд муугаар нөлөөлөх	Орон нутагт түгээмэл явуулдаг үйл ажиллагаанаас өөр амжиргаагаа залгуулах эх үүсвэр дутагдалтай байх	Уул уурхай бүхий газар руу хүн амын шилжих хөдөлгөөн нэмэгдэх Гар аргаар уурхайн үйл ажиллагаа явуулах нь түгээмэл болох

3.Технологийн хүчин зүйл

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл болон дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшролт	Ойжуулалт	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
Ойн нөөцийг ашиглах, нөхөн сэргээх, хамгаалах технологийн чадавхи сул	-Мод бэлтгэлийн хаягдлыг цэвэрлэх үйл ажиллагаа хангалтгүй-гээс эрсдэл нэмэгдэх -Түймэртэй тэмцэх менежмент сул -Түймрийн судалгааны санхүүжилт хүрэлцээгүй	-Түүвэрлэх огтлолтын үед хамгийн сайн моднуудыг сорчлон авах, хэт олон мод огтлох -Судалгааны санхүүжилт хүрэлцээгүй	Мод огтлолтын хаягдал ихтэй зохисгүй арга технологийн улмаас хөнөөлт шавжийн олшролт нэмэгдсэн Хөнөөлт шавжтай тэмцэх арга боловсронгуй бус	-Мод тарих арга техник боловсронгуй бус - Ойжуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт хангалтгүй -Судалгааны санхүүжилт хангалтгүй	Замбараагүй мод бэлтгэлийн практик зонхилдог Хөнөөлт шавжийн олшролт, ойн түймэр давтагдах Хөнөөлт шавж, түймрийн улмаас ойн эрүүл ахуй доройтдог	Уул уурхай явуулж байгаа газрын хөрс болон ургамлын нөхөн сэргээлтэнд анхаарал тавьдаггүй

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл болон дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшрол	Ойжуулалт	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
--	------------	--	------------------------	-----------	---	-----------------------

Технологийн хүчин зүйлс

Ойн менежментийн тоног төхөөрөмж хүрэлцээгүй	-Түймрийг хянах менежментийн чадавхи сул -судалгааны санхүүжилт хүрэлцээгүй Түймэр унтраах тоног төхөөрөмж хүрэлцээгүй	Хавтгайруулсан мод бэлтгэл явуулдаг практик үйл ажиллагаа	-Хөнөөлт шавжийг хянах менежментийн чадавхи сул -Судалгааны санхүүжилт хангалтгүй Хөнөөлт шавжийн олшролын мэдээлэл шуурхай бус		Судалгааны санхүүжилт хүрэлцээгүй	Судалгааны санхүүжилт хүрэлцээгүй
--	--	---	---	--	-----------------------------------	-----------------------------------

4. Бодлого & зохион байгуулалтын хүчин зүйлс

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл болон дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшрол	Ойжуулалт	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
Хууль хэрэгжүүлэх чадавхи сул	-Түймрээс хамгаалах хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй -Урамшуулал үр дүн муутай	-Байгаль орчны улсын байцаагч, байгаль хамгаалагч нарын тоо, хангамж муугаас үүргээ хангалтгүй биелүүлдэг Мод бэлтгэх хуваарь бага байгаа нь хууль бус мод огтлолтыг нэмэгдүүлдэг.		-Ойжуулсан талбайд мал бэлчээхгүй байх талаар хуулийн заалтын хэрэгжилт хангалтгүй -Мэдээлэлийг урамшуулах тогтолцоогүй	-Орон нутгагт хууль бус үйл ажиллагаа явуулахгүй байх талаар хуулийн заалтын хэрэгжилт хангалтгүй --Мэдээлэлийг урамшуулах тогтолцоо үр дүн муутай	-Ой бүхий газарт уул уурхайн талаархи хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй --Мэдээлэлийг урамшуулах тогтолцоо үр дүн муутай
Ой хамгаалах эрхзүй орчин хангалтгүй	Түймрээс хамгаалах заавар журам хангалтгүй -Түймрийн эрсдлийн мэдээлэл хангалтгүй	Хууль бус мод огтлолтонд ногдуулах торгуул, нөхөн төлбөрийн хэмжээ бага		Тарьсан модыг малаас хамгаалах хууль эрхзүйн орчин хангалтгүй	Орон нутгагт хууль бус үйл ажиллагаа явуулахгүй байх талаар хуулийн заалтын хэрэгжилт хангалтгүй	

Бодлого & зохион байгуулалтын хүчин зүйлс

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл болон дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшрол	ойжуулалт	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
Ойн менежментийг хэрэгжүүлэх байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалт сул Ойн үйлдвэрлэл, ой хамгаалах арга хэмжээнд чиглэсэн ойн удирдлага	Түймрийн хяналтын менежментийн чадавхи сул -Санхүү жилт хангалтгүй -Уур амьсгалын өөрчлөлтийг тооцдоггүй	-Мод бэлтгэгчдийн чадавхи сул -ОМТ хэрэгждэггүй Санхүү жилт хангалтгүй -Уур амьсгалын өөрчлөлтийг тооцдоггүй	Хөнөөлт шавжийн хяналтын менежментийн чадавхи сул -Санхүү жилт хангалтгүй -Уур амьсгалын өөрчлөлтийг тооцдоггүй	Мод тарьдаг аж ахуй нэгжийг сонгон шалгаруулах тендер ил тод бус -Санхүү-жилт хангалтгүй -Уур амьсгалын өөрчлөлтийг тооцдоггүй	Санхүү жилт хангалтгүй -Уур амьсгалын өөрчлөлтийг тооцдоггүй	Ашигт малтмалын зөвшөөрөл авах асуудлын эргэн тойрндахь авилгал, хээл хахууль -Уур амьсгалын өөрчлөлтийг тооцдоггүй

5.Соёл болон нийгэм-эдийн засгийн хүчин зүйлс

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл болон дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшрол	Ойжуулалт	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
Нийгэм-эдийн засгийн шилжилт, Засгийн газрын байгууллагуу дын тогтворгүй байдал	Төв болон орон нутгийн түймэр эсэргүүцэх агаарын харуулыг татан буулгаснаар ойн түймэртэй тэмцэх чадавхи буурсан	-Томоохон мод бэлтгэх боловсруулах үйлдвэрүүд хувьчлагдаж, чадавхи нь буурсан -хууль бус мод бэлтгэлийн хэмжээ нэмэгдсэн.	-Бактерийн бэлдмэлийн үйлдвэрлэл, судалгаа зогссон -Үйлдвэрлэлийн технологи хоцрогдсон, хүчин чадал бага	Ойг нөхөн сэргээх урт хугацааны төлөвлөлт хангалтгүй		
Ой нөхөн сэргээх, зохистой ашиглах хамгаалах мэдлэг, туршлага бага	Ойн нөхөрлөл, ОМБ-ын түймэртэй тэмцэх чадавхи сул	Ойг зохистой ашиглах нөхөрлөл, ОМБ-ын чадавхи сул	Ойн хөнөөлт шавжтай тэмцэх ойн нөхөрлөл, ОМБ-ын чадавхи сул	Мод тарих ойн нөхөрлөл, ОМБ-ын чадавхи сул	Ойн хомсдол, доройтлын талаархи ойн нөхөрлөл, ОМБ-ын мэдлэг, туршлага бага	

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл болон дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшрол	Ойжуулалт	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
--	------------	--	------------------------	-----------	---	-----------------------

Соёл болон нийгэм-эдийн засгийн хүчин зүйлс

Ойн салбарт нэмүү өртгийн тухай мэдээлэл бага, ойг хамгааллыг илүүд үздэг улс төрийн орчин	Санхүүжилт бага	Мод огтлох хуваарь бага байгаа нь хууль бус мод огтлолтыг эрчимжүүлж байна.	Санхүүжилт бага	Санхүүжилт бага		
Ойг үнэ цэнэ багатай нийтийн баялаг гэсэн ойлголт давамгайлдаг, хууль эрх зүйн мэдлэг дутмаг	Ан агнуур, ойн дагалт баялаг ашиглах, аялал жуулчлал, мал бэлчээх зэрэг үйл ажиллагаан аас түймэр гарах нь элбэг	Хууль бус мод бэлтгэл газар авах Хууль бус мод бэлтгэл нь гэмт хэрэг нь болох талаар мэдллэг бага		Ухамсар мэдлэг муугаас ойжуулсан талбайд мал бэлчээх -ойжуулалтын ажилд хохирол учруулах	Орон нутагт байнга явуулдаг үйл ажиллагаа нь ойн сэргэн ургалтанд саад учруулах	

6. Байгаль орчны хүчин зүйлс

	Ойн түймэр	Замбараагүй мод бэлтгэл болон дараалсан доройтол	Хөнөөлт шавжийн олшрол	Мод тарих	Ойн үргэлжилсэн доройтлоос үүдэлтэй ойн хомсдол	Уул уурхайн олборлолт
Хур тунадас буурч, агаарын хэм, ган гачиг нэмэгдэх	-Хуурай өвс ургамал түймэр өртөмтгий -түймрийн давтамж нэмэгдсэн		Хуурайшилтын нөлөөгөөр хөнөөлт шавжийн олшрол нэмэгдсэн.	Хур тунадас багатайн улмаас ойжуулсан талбай дахь модны амьдралтын хувь доогуур.	-Ойн сэргэн ургах чадвар саарах Хөнөөлт шавжийн олшрол нэмэгдсэн Үрийн чанар муу	

АНХААРАЛ ТАВЬСАНД БАЯРЛАЛАА

Web site: www.forest.mn. 70009501

Email: DORJTSEDEN @FOREST.MN, 94569999